

УДК 343.787.7

Клюс В.В., к.ю.н., доцент старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності
Донецький юридичний інститут МВС України

Особливості деструктивної діяльності радикально-релігійних та екстремістських організацій як чинник впливу на духовну безпеку України

Гострота проблем відносно забезпечення духовної безпеки пов'язана із значним впливом сучасних негативних чинників, які приводять до погіршення морального здоров'я української нації. Слід зазначити, що розробка заходів щодо подолання сучасних загроз в духовній сфері супроводжується зміцненням національної безпеки України. Деструктивна діяльність радикально-релігійних і екстремістських організацій несе загрозу духовній безпеці України.

Ключові слова: інформаційно психологічна безпека, духовна безпека, інформаційно психологічні операції, інформаційно психологічні впливи, радикально-релігійні організації, екстремістська діяльність.

Острота проблем относительно обеспечения духовной безопасности связана со значительным влиянием современных негативных факторов, которые приводят к ухудшению морального здоровья украинской нации. Следует отметить, что разработка мероприятий по преодолению современных угроз в духовной сфере сопровождается укреплением национальной безопасности Украины. Деструктивная деятельность радикально-религиозных и экстремистских организаций несет угрозу духовной безопасности Украины.

Ключевые слова: информационно психологическая безопасность, духовная безопасность, информационно психологические операции, информационно психологические влияния, радикально-религиозные организации, экстремистская деятельность.

The sharpness of problems in relation to providing of spiritual safety is related to considerable influence of modern negative factors which result in worsening of moral health of Ukrainian nation. It should be noted that development of measures on overcoming of modern threats in a spiritual sphere is accompanied strengthening of national safety of Ukraine. Destructive activity of radical-religious and extremist organizations carries a threat spiritual safety of Ukraine.

Key words: informatively psychological safety, spiritual safety, informatively psychological operations, informatively psychological influences, radical-religious organizations, extremist activity.

Для держави як динамічної системи життєважливым фактором є забезпечення її національної безпеки. Держава повинна максимально захистити свій духовний простір від деструктивного впливу, скоординувати та виявити за допомогою правоохоронних органів сучасні загрози та своєчасно відреагувати на них. Хотілося б, особливо зосередити увагу правоохоронних органів на протидії деструктивної діяльності релігійних культів деструктивного типу та тоталітарних сект, релігійно-політичних організацій, радикально релігійних рухів та екстремістських організацій, які несуть загрози особі, суспільству і державі.

Одним із найбільш масштабних викликів інтересам держави є поява та інституціоналізація суб'єктів екстремістської діяльності, що сприяє поглибленню етнонаціональних та міжконфесійних суперечностей, провокуванню масових заворушень, дестабілізації суспільно-політичної ситуації в країні або її окремих регіонах [1].

Нові підходи у забезпеченні протидії новим викликам та загрозам у сфері забезпечення духовної безпеки України та її складової інформаційно-психологічної безпеки

дасть змогу правоохоронним органам миттєво відрігувати на потенційні та реальні загрози з метою знешкодження сучасних загроз та попередження кримінальних правопорушень. Окремі напрями забезпечення інформаційно-психологічної безпеки як складової духовної безпеки України були досліджені в роботах українських та зарубіжних науковців і дослідників: В.Г. Беспалька, В.О. Глушкова, В.Г. Гастинщикова, О.Ф. Долженкова, Л.Г. Івашова, Д.В. Зеркалова, В.В. Крутова, Т.В. Кузнецова, В.В. Костицького, О.В.Копана, В.А. Ліпкана, С.С. Овчинського, В.М. Петрика, Р.А. Халілева, В.С. Цимбалюка та ін.

Метою статті є окреслити нові підходи та сучасні тенденції деструктивної діяльності радикально-релігійних та екстремістських організацій та окреслити сучасні загрози інформаційно-психологічної безпеки, як складової духовної безпеки України.

Слід погодитися з автором, що з початком третього тисячоріччя світ стоїть на порозі нової «культурної» революції, що має надзвичайно агресивний характер. Цьому активно сприяє Четверта світова невидима війна, що протягом багатьох років ведеться й на території України. Всі світові війни радикально змінювали світ, а разом з цим змінювалось і життя людей, його духовно-моральні орієнтири. У цій невидимій війні важливим фактором геополітики стає духовний тероризм, а протидія йому значно корегує структуру діяльності державної влади практично в усіх країнах. Духовна агресія в різних проявах має місце й на території України [2].

Слід зазначити, що розробка заходів щодо забезпечення духовної безпеки супроводжується зміцненням національної безпеки України від сучасних загроз в духовній сфері. На цьому, зазвичай, спекують захисники всездозволеності в духовній сфері й усіляких деструктивних культів та тоталітарних сект, адже екстремістські угруповання під лозунгом радикалізму вже існують в Україні.

Кримінальні схильності сект відображає їхнє фанатичне і деструктивне розуміння мети життя, усездозволеності вибору засобів її досягнення, а також сліпої підпорядкованості своєму керівництву (як скажімо, до „Міжнародного Суспільства Свідомості Крішні”, у творах засновника якого (Шрілі Прабхупади) є украй деструктивні і кримінальні положення аж до виправдання масового вбивства людей). Також світовою спільнотою найгострішою проблемою сучасності та загрозою для функціонування всієї системи міжнародної безпеки визнано діяльність радикальних релігійно-політичних організацій та екстремістських організацій.

З кожним роком усе більше посилюється вплив на мусульман Криму арабського фактору. Сьогодні можна говорити, що через арабські громадські організації («Ар-раїд», «Архар», «Ас-Сунна», «Крим-2000» тощо), спостерігається тенденція орієнтації мусульман Криму на арабський фундаментальний іслам. Крім будівництва мечетей, відкриваються й фінансуються початкові школи для вивчення основ ісламу (медресе), створюються підконтрольні мусульманські громади, надається адресна матеріальна допомога. Усе частіше представники арабських країн укладають шлюби із кримсько-татарськими жінками, одержують вид на проживання в Україні, будують житло тощо. Така ситуація викликає протест із боку старшого покоління кримських мусульман, орієнтованих на традиційний іслам, але, незважаючи на це, все більше число молоді стає прибічниками позицій фундаментального ісламу. Особливе занепокоєння викликає деструктивна діяльність релігійно-політичної партії «Хізб-ут-Тахрір», «Ісламський рух Узбекистану», Рух «Брати-мусульмани» (Іхван-уль-Муслімін) тощо. Діяльність релігійно-політичної організації «Хізб-ут-Тахрір» заборонена в більшості

країн Близького Сходу, Центральної Азії, Німеччині, Узбекистані та ін. Департамент США характеризує цю партію як “транснаціональну екстремістську організацію, що прагне скинути уряди Центральної Азії” Зі сказаного можна зробити висновок, що АР Крим перебуває на третьому етапі проникнення екстремізму[3].

Треба зазначити, що із міжнародного досвіду наприклад, у Російській Федерації, ще у квітні 2008 року директор ФСБ як нову терористичну загрозу для Росії визначив Хізб ут-Тахрір” та „Ісламський рух Узбекистану”, які намагаються перенести свою злочинну діяльність в Уральський регіон”. Після того, як у 2003 р. організацію визнали терористичною, членів „Хізб ут-Тахрір” стали звинувачувати в участі у забороненій судом екстремістській організації (ст.282-2 УК РФ), а також у залученні до терористичної діяльності (ст.205-1 УК РФ) і навіть в організації злочинного співтовариства (ст.210 УК РФ). Згідно зі ст. 13 Федерального закону Росії “Про протидію екстремістської діяльності” №114 від 25 липня 2002 року, зі змінами на 29 квітня 2008 року, вже на сучасному етапі заборонено видавничу діяльність тоталітарних сект (свідків Іегови, сайентологи тощо).

Більшість європейських держав з метою недопущення негативного впливу на суспільство діяльності екстремістських угруповань та розповсюдження їх крайніх націоналістичних, політичних, релігійних поглядів вирішують дані питання шляхом прийняття відповідних законодавчих та інших нормативно-правових актів, які не тільки обмежують діяльність певних громадських об'єднань або їх лідерів, але й унеможлиблює утворення, функціонування й реалізацію небезпечних намірів окремих спільнот. Крім того, безконтрольність екстремістських радикально налаштованих угруповань несе в собі й іншу небезпеку – тероризм, більш того, правоохоронні органи, які вже стикаються під час забезпечення громадського порядку з діяльністю молодіжних радикально налаштованих угруповань, тримаються осторонь від прямого виконання обов'язків щодо захисту прав і свобод людини та застосування сил і засобів у протидії організованим порушенням правопорядку[4].

Найбільше за чисельністю соціальне середовище складають учасники молодіжних субкультур, схильних до правоекстремістської діяльності, крім того, досить гостро стоїть проблема виявлення та припинення негативних маніпулятивних впливів над певними прошарками населення.

Найбільш загрозливим, таким який має незворотні наслідки є маніпулятивний релігійний вплив на свідомість людини з боку неокультів-новітніх релігійних об'єднань людей з недостатньо реалізованими соціальними потребами навколо засновника, так званого носія «абсолютної істини». Під час маніпулятивного впливу неокульту відбувається трансформація психіки, зміна поглядів, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості [5].

Руйнування духовності здійснюється шляхом застосування інформаційно-психологічних впливів (далі - ІПВ). Інформаційно-психологічний вплив на свідомість має мас багате історичне підґрунтя.

Одним із прикладів використання ІПВ в Азербайджані є фунда---менталістські ісламські організації під виглядом духовних шкіл створюють табори для підготовки агітаторів, якими керують інструктори з Саудівської Аравії, Судану, Ємену та Афганістану. Всі матеріали психологічного впливу відпрацьовуються на досить високому професійному рівні, оперативно змінюється їх тематика відповідно до зміни обстановки. Радикально-релігійні та екстремістські організації мають у своєму складі

досвідчених фахівців у галузі організації та проведення психологічних операцій [6].

Одним із засобів ІПВ є спеціальні інформаційні операції. Існує таке поняття спеціальних інформаційних операцій (СІО), під якими розуміють сплановані дії, спрямовані на ворожу, дружню, або нейтральну аудиторію, з метою схвалення до прийняття управлінських рішень або (та) вчинення дій, вигідних для суб'єкта інформаційного впливу. СІО можуть також впливати на інформаційно-технічну інфраструктуру, але для більш ефективного впливу свідомість і поведінку людей. Крім проведення СІО, як засіб ІПВ використовують акції інформаційного впливу (АІВ), під АІВ слід розуміти одноразові акції інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу, яка передбачає запланований вплив на свідомість і поведінку людей шляхом поширення упередженої, неповної чи недостовірної інформації та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта (об'єктів). АІВ проводяться від декількох годин до 3 днів. СІО замовляються керівництвом іноземних держав, але можуть бути організовані і транснаціональними структурами і навіть приватними особами зі світовим рівнем авторитету та капіталу [7].

Інформаційно-психологічні операції належать до галузі специфічних форм і методів впливу, ефективно використання яких потребує відповідної підготовки і високої майстерності, ґрунтовних наукових розробок і постійного практичного вдосконалення.

Для організації та ведення інформаційно-психологічних операцій використовуються традиційні канали інформаційного впливу - теле- радіопропаганда, поліграфічні засоби, усне мовлення, наочна агітація, робота з місцевим населенням, нові способи - супутникові, оптиковолоконні системи, телекомунікаційні засоби, Інтернет, нетрадиційні форми впливу - нейролінгвістика, парапсихологія, психотропні і психотронні засоби, інфразвук, 25-кадр, тобто вплив на підсвідомість.

Інформаційно-психологічна операція має за мету маніпулювання громадською або індивідуальною свідомістю, введення їх в оману. Інформаційно-психологічні операції здійснюються за приблизно однаковою схемою:

1. Підготовчий етап передбачає планування операції, визначення форм та способів її проведення, цілей, завдань, сил і засобів, прийомів і методів впливу, цільової аудиторії.
2. Інформаційний етап - створення інформаційного приводу - конкретної або вигаданої події, яка використовується для інформаційно-психологічної операції.
3. "Розкрутка" інформаційного приводу є основною частиною інформаційної операції. Її сутність полягає у використанні інформаційного приводу для досягнення цілей операції.
4. Вихід із операції або етап закріплення - забезпечення плавного завершення інформаційно-психологічної операції після досягнення поставлених цілей[6].

Відсутність розробленого механізму державно-правового контролю за діяльністю радикально-релігійних та екстремістських організацій, судової практики притягнення організаторів і активних учасників порушення правопорядку, скоєння ними злочинів та вибіркова відповідальність за порушення законодавства призводить до суспільно-політичної напруги у суспільстві та дискредитації правоохоронних органів у захисті прав і свобод людини.

Заходами запобігання діям релігійно-політичних організацій, радикально релігійних рухів та екстремістських організацій, що завдають шкоду здоров'ю громадян, можна розподілити на два рівні: державний і відомчий. На державному рівні відповідним постійно діючим та тимчасовим органам у Верховній Раді та Кабінету міністрів

Україні потрібно постійно здійснювати реформи законодавства, що регулює діяльність релігійних об'єднань в Україні, а також посилити контроль над його дотриманням. Зокрема розробити спеціальні стандарти безпеки інформаційно-психологічного впливу, який би не спричинював психічних захворювань, здійснювати ліцензування осіб і організацій, що використовують методи і засоби психологічного впливу, а також самі способи і методи впливу піддавати обов'язковій організації.

Використовуючи практичний досвід ГУМВС України в АР Крим, можна зазначити, що створений відділ координації діяльності ОВС у сфері міжнаціональних відносин (ВК СМВ), який увійшов до складу кримінальної міліції як самостійний структурний підрозділ, сьогодні, ефективно працює і дає результат. До функційних обов'язків якого входить:

- виявлення ісламських екстремістських організацій, незаконних релігійних та етнічних формувань, їх організаторів та активних учасників, джерел і каналів їх фінансування;

- здійснення контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території і виявлення представників радикально-екстремістських рухів;

- ведення інформаційно-аналітичної діяльності по забезпеченню протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей.

- здійснення розвідувально-пошукових заходів, спрямованих на отримання інформації про криміногенні процеси та тенденції розвитку злочинності у сфері міжнаціональних і міжконфесійних відносин, у тому числі в місцях компактного проживання депортованих народів;

- забезпечення постійного моніторингу розвитку оперативної обстановки, стану міжнаціональних відносин, соціально-економічного та інших факторів, що впливають на ускладнення міжнаціональних відносин, тенденцій та рівня розвитку злочинності у сфері міжнаціональних відносин;

- виявлення причин та умов, що сприяють скоєнню злочинів у місцях компактного проживання депортованих громадян, внесення зацікавленим органам виконавчої влади пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення.

- сприяння державним органам, підприємствам, установам в реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин [3].

Проте, для захисту прав і свобод людини, у тому числі протидії злочинам на релігійному ґрунті чи злочинам пов'язаних із екстремістською діяльністю, можна запропонувати на рівні МВС України утворити департамент забезпечення духовної безпеки України та протидії кримінальним правопорушенням скоєним на релігійному ґрунті та злочинам пов'язаних із екстремістською діяльністю.

Також необхідно враховувати здійснення ініціативних пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів з викриття осіб, які впливають на криміногенну ситуацію в Україні, осіб, які сприяють їх злочинній діяльності – організаторів та активних учасників групових порушень громадського порядку, нелегалізованих об'єднань громадян, ісламських екстремістських організацій, а також осіб, які скоюють злочини з бюджетними коштами, виділеними для облаштування та соціально-культурний розвиток депортованих громадян.

Під впливом різних чинників формувалася загальнодержавна та відомча

нормативно-правова база, яка регламентує фактори, що складаються в духовній сфері, пропонується вдосконалити та внести зміни в нормативно-правові акти України, враховуючи вищезазначені загрози у сфері інформаційно-психологічної безпеки. Недосконалість Законів України та інших нормативно-правових актів у духовній сфері є негативним чинником, що потребує швидкого усунення.

Для боротьби із злочинністю на релігійному ґрунті та виявленні радикально-релігійних та екстремістських організацій, які посягають на духовну безпеку особи, суспільства та держави з урахуванням завдань реалізації оперативно-розшукової стратегії з реформування сектору безпеки, зокрема правоохоронних органів пропонується:

1. У галузі наукового забезпечення:

- визначити перспективні дослідження у сфері забезпечення духовної безпеки України;

- дослідити проблеми організації і тактики діяльності правоохоронних органів у забезпеченні духовної безпеки України;

- дослідити перспективи законодавчого закріплення складових духовної безпеки України як пріоритетних напрямів правоохоронної діяльності у забезпеченні національної безпеки України;

- дослідити теоретичного підґрунтя, правових, організаційних та тактичних проблем діяльності правоохоронних органів у забезпеченні складових духовної безпеки України.

2. У законотворчій сфері:

- прийняти нормативно-правові акти щодо обмеження діяльності радикально-релігійних та екстремістських організацій;

- необхідно внести зміни в деякі нормативно-правові акти щодо пріоритету забезпечення духовної безпеки України та її складових;

- прийняти окремий Закон України щодо визначення правоохоронної діяльності у сфері забезпечення духовної безпеки України;

- визначити нормативно-правові акти, в які необхідно внести зміни щодо заборони діяльності радикально-релігійних та екстремістських організацій в Україні;

- дослідити механізми запровадження інституту громадського контролю за використанням обмеженням прав і свобод людини під час оперативно-розшукової та контррозвідальної діяльності у сфері забезпеченні духовної безпеки України;

- розробити міжвідомчі інструкції МВС-СБУ-СВР-ГУР МО та інших організацій у забезпеченні духовної безпеки України;

3. Організаційні заходи:

- розробити інструкцію з організації взаємодії досудового слідства та оперативних підрозділів в сфері забезпечення діяльності на рівні МВС України новоутвореного департаменту забезпечення духовної безпеки України та протидії кримінальним правопорушенням скоєним на релігійному ґрунті чи злочинам пов'язаних із екстремістською діяльністю;

- створити систему координації та взаємодії правоохоронних органів між собою та з відповідними державними установами у сфері забезпечення духовної безпеки України та її складових;

- на рівні ВНЗ МВС України створити науково-методичні центри з метою наукового супроводження забезпечення духовної безпеки України та протидії кримінальним правопорушенням скоєним на релігійному ґрунті чи злочинам пов'язаних із екстремістською діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильчук Є.О. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України з протидії екстремізму. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеук. наук. практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.). Дніпропетровськ: дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С.36-39.
2. Сенченко М.І. Україна потребує диктатури. — К.: КИТ, 2009. — С. 35 — 52.
3. Халілев Р. А. «Етнорелігійні чинники виникнення міжконфесійних конфліктів у Криму / Р. А. Халілев : Матеріали VII звітної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, курсантів і студентів Кримського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Сімферополь, 19 травня 2005. — Сімферополь : КЮІ НУВС, 2005. — С. 128—130.
4. Галючек А.А. Проблеми протидії протиправної діяльності екстремістських радикально налаштованих угруповань в Україні. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеук. наук. практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.). Дніпропетровськ: дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С.41-39.
5. Кузнецова Т.В. Щодо загроз інформаційно-психологічної безпеці особи на прикладі діяльності неокультів та засобів їх запобігання // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матер.наук.-прак.конф., 22 березня 2011 р.: у 2 ч.— К: Наук.-вид.відділ НА СБ України, 2011.—Ч.1 — С. 104 — 108.
6. Гастинщиков В.Г. Інформаційно-психологічні операції сучасності // Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України: Матеріали Всеукраїнської.наук.-практ. конф. (5-6 листопада., м. Кіровоград): — Кіровоград: Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2009.— С. 176 — 179.
7. Петрик В.М. Етапи, ознаки та суб'єкти проведення спеціальних інформаційних операцій // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матер.наук.-прак.конф., 22 березня 2011 р.: у 2 ч.— К: Наук.-вид.відділ НА СБ України, 2011.—Ч.1 — С. 104 — 108.
8. Про основи національної безпеки України: Закон України № 964-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 39. — ст. 351.
9. Указ Президента України “Про стратегію національної безпеки України”, затверджено постановою КМ України № 105 від 12 лютого 2007 р із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]: Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/documents/14823.html>.
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності прийнятої резолюцією 55/25 від 15 листопада 2000 року .[Електронний ресурс]: Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/MU00144.html.